

РОЗВИТОК ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ

У статті розглянуто передумови розвитку дистанційного навчання у професійній освіті та його переваги, наведено завдання, цілі дистанційного навчання та його характерні особливості і принципи, обґрунтовано доцільність розвитку дистанційного навчання у професійній освіті України, означено роль викладача у дистанційному навчанні та особливості педагогічної взаємодії тьюторів та студентів, як суб'єктів дистанційного навчання, систематизовано інструменти спілкування та засоби організації дистанційного навчання у професійній освіті.

Ключові слова: дистанційне навчання, інформаційно-комунікаційні технології, Інтернет-навчання, тьютор, чат, веб-технології, електронна пошта, форум, блог.

Постановка проблеми. Сучасна модернізація освіти стимулюється соціальним замовленням суспільства, а тому ставить нові вимоги до рівня підготовки випускників навчальних закладів. Такими вимогами нині є: уміння знаходити, аналізувати і систематизувати важливу інформацію, розвиток критичного мислення, самостійна творча діяльність. Студентам необхідно навчитися працювати з великим обсягом інформації: розуміти основний зміст того, що вони читають, спиратися на факти, узагальнювати відомий матеріал та робити обґрунтовані висновки. Тому посилюється інформатизація освіти, відбувається включення до системи освіти інформаційного середовища і залучення Інтернет – ресурсів. Саме у формуванні вміння самостійно робити висновки і приймати рішення особливо важлива роль Інтернету.

Актуальність і доцільність упровадження дистанційного навчання в систему професійної освіти зумовлюється тим, що дистанційне навчання: спрямоване перетворенню системи професійної освіти на систему відкритої освіти (доступність, неперервність, особистісна орієнтованість, демократичність, варіативність тощо); активізує застосування сучасних інформаційних технологій і телекомунікативних мереж, ініціює формування в Інтернеті вітчизняного Web-середовища.

Незважаючи на те, що основні принципи проектування системи дистанційного навчання аналогічні традиційній системі, вона має свої особливості.

Мета статті полягає в систематизації знань про дистанційне навчання, розгляді передумов розвитку дистанційного навчання у професійній освіті та його переваг, визначенні ролі викладача у дистанційному навчанні й особливостей педагогічної взаємодії суб'єктів дистанційного навчання.

Результати теоретичного дослідження. Проблемами становлення дистанційної освіти займалися Г. Антонов, В. Домрачев. Практична розробка та апробація результатів дистанційної освіти у вищій школі подана у працях – В. Бикова, Ю. Богачкова, В. Кухаренка, Н. Сиротенко, О. Рибалко, у післядипломній освіті – В. Олійника. Т. Варзар присвятив своє дослідження змісту дистанційної освіти у сучасній освітній діяльності. На необхідності розвитку дистанційної освіти в Українській вищій школі наголошував В. Кремень. Сучасні українські педагоги П. Таланчук, А. Шевцов, В. Бажан присвятили своє дослідження способам та засобам створення дидактичних матеріалів з дистанційної форми навчання. Зміст та структуру дистанційної освіти висвітлювали у своїх працях О. Петров, О. Полат.

На думку В. Кременя, одним із пріоритетних напрямів, що забезпечує подальше збагачення системи професійної освіти, її ефективність, підготовку майбутніх фахівців до діяльності в інформаційному середовищі, є активне впровадження на основі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій дистанційного навчання [5]. Тобто поява дистанційного навчання є наслідком процесу інформатизації суспільства та освіти, як найбільш перспективної, гуманістичної, інтегральної форми освіти, орієнтованої на індивідуалізацію навчання.

Ми погоджуємося з думкою В. Олійника [7], який вважає одним з напрямів удосконалення організації навчального процесу і підвищення якості післядипломної освіти, у тому числі й підвищення кваліфікації, є використання комп'ютерних навчальних технологій, зокрема дистанційного навчання.

Основу навчального процесу при дистанційному навчанні складає цілеспрямований інтерактивний, асинхронний процес взаємодії суб'єктів та об'єктів навчання між собою та засобами навчання. Причому процес навчання індивідуальний до їхнього просторового розташування. Освітній процес проходить у специфічній педагогічній системі.

Як вважає В. Олійник [8], ця форма навчання в нинішніх умовах може відіграти немало роль каталізатора процесу реформування системи підвищення кваліфікації. Дистанційне навчання відповідає існуючим формам і методам навчання, доповнюючи їх на інноваційній основі, дає змогу значною мірою реалізувати неперервність навчання педагогічних кадрів.

В. Биков визначає такі основні принципи дистанційного навчання

- принцип інтерактивності – сучасні засоби телекомунікацій при дистанційному навчанні забезпечують більш інтерактивний спосіб спілкування студента з викладачами;
- принцип стартових знань – для навчання в системі дистанційної освіти студенту необхідні деякі стартові знання та апаратно-технічне забезпечення (володіння мінімальними навичками роботи в мережі);
- принцип індивідуалізації – завдяки інтерактивному стилю спілкування та оперативному зв'язку в дистанційному навчанні відкривається можливість індивідуалізувати навчальний процес

(викладач в залежності від успіхів студента може застосовувати гнучку, індивідуальну методику навчання, пропонувати йому додаткові, орієнтовані на студента блоки навчальних матеріалів, посилання на інформаційні ресурси, студент може також обрати свій темп вивчення матеріалу, тобто працювати по індивідуальній програмі, узгодженій із загальною програмою курсу);

– принцип педагогічної доцільності використання засобів нових інформаційних технологій [2].

Аналіз вітчизняної і зарубіжної теорії та практики дистанційної освіти дозволяє виділити її характерні особливості [3]:

– гнучкість – студент займається в зручний для себе час, в зручному місці та в зручному темпі;

– модульність – програми дистанційного навчання базуються на модульному принципі: кожна дисципліна дозволяє з окремих навчальних курсів сформулювати навчальний план, що відповідає індивідуальним і груповим потребам;

– паралельність – навчання можна поєднувати з основною професійною діяльністю, тобто "без відриву від виробництва";

– далекодія – відстань від місця знаходження того, хто навчається до навчального закладу (за умови якісної роботи зв'язку) не є перешкодою для ефективного освітнього процесу;

– асинхронність – студент та викладач працюють за зручним для кожного розкладом у процесі навчання;

– масовість – кількість студентів не є критичним параметром;

– рентабельність – економічна ефективність дистанційної освіти;

– соціальність – дистанційне навчання у певному ступені знімає соціальну напруженість, забезпечуючи однакову можливість отримання освіти незалежно від місця проживання та матеріальних умов;

– інтернаціональність – дистанційне навчання забезпечує зручну можливість експорту та імпорту освітніх послуг.

Перераховані особливості визначають переваги дистанційного навчання перед іншими формами отримання освіти, але, водночас, висувають певні специфічні вимоги як до викладача, так і до слухача, ні в якому разі не полегшуючи, а іноді збільшуючи трудовитрати і одного, і іншого [4].

Передумовами розвитку дистанційного навчання є [1]:

– бурхливий розвиток інформаційних технологій;

– неперервне зниження вартості послуг на підключення та використання глобальної мережі Інтернет, її ресурсів і сервісів;

– суттєве поглиблення процесів упровадження інформаційних технологій в освітню практику;

– значне поширення засобів комп'ютерної техніки серед населення.

Головною перевагою дистанційного навчання є індивідуальність самого навчання, яку визначає студент, який самостійно обирає не тільки ритм, темп і час навчання, але й розстановку вивчення предметів. А метою навчання є набуття професійних навичок, нових знань, ступеня кваліфікації, спеціальності.

Дистанційне навчання – нова організація освітнього процесу, що базується на принципі самостійного навчання студента. Середовище навчання характеризується тим, що студенти, в основному, віддалені від викладача у просторі або у часі, але в той же час мають можливість у будь-який момент підтримувати діалог за допомогою засобів телекомунікацій [10].

Дистанційне навчання – сукупність інформаційних технологій, що забезпечують студентів матеріалом, який вивчається у повному обсязі, інтерактивна взаємодія студентів та викладачів у процесі навчання, а також надання студентам можливості самостійної роботи для засвоєння навчального матеріалу [9].

Дистанційне навчання – це нова сходинка заочного навчання, на якій забезпечується застосування інформаційних технологій, що ґрунтуються на використанні персональних комп'ютерів, відео-, аудіотехніки і т.д. [1].

Дистанційне навчання – інтерактивна взаємодія як між викладачем та студентами, так і між ними та інтерактивним джерелом інформаційного ресурсу (наприклад, Web-сайту або Web-сторінки), яка відображає всі компоненти навчального процесу (мета, зміст, методи, організаційні форми, засоби навчання), що здійснюється в умовах реалізації засобів інформаційно-комп'ютерних технологій (комп'ютерна візуалізація навчальної інформації, архівне зберігання великих об'ємів інформації, їх передача та обробка, автоматизація процесів обчислювальної техніки, інформаційно-пошукової діяльності, обробки результатів навчального експерименту, автоматизація процесів інформаційно-методичного забезпечення, організаційного управління навчальною діяльністю і контролю результатів засвоєння навчального матеріалу) [6].

У процесі дослідження використовувався комплекс взаємодоповнюючих методів. Було здійснено вивчення і аналіз літературних джерел, державних документів з питань удосконалення професійної освіти та вивчення досвіду організації дистанційної освіти.

Теоретичними методами педагогічного дослідження були: аналіз, синтез науково-педагогічного матеріалу, узагальнення і систематизація теоретичних даних.

Дистанційне навчання визначають як "технологію отримання знань за допомогою телекомунікаційних засобів, коли взаємодія студента і викладача проходить на відстані".

У системі дистанційного навчання виокремлено 4 типи суб'єктів:

– студент або учень – той, хто навчається;

– тьютор – той, хто навчає;

– організатор – той, хто планує навчальну діяльність, розробляє програми навчання, займається розподіленням студентів за групами і навчальним навантаженням на тьюторів, вирішує різні організаційні питання;

– адміністратор – той, хто забезпечує стабільне функціонування системи, вирішує технічні питання, слідує за статистикою роботи системи.

Головним завданням дистанційного навчання є розвиток творчих та інтелектуальних здібностей людини за допомогою відкритого і вільного використання всіх освітніх ресурсів і програм, у тому числі, доступних в Інтернеті [6]. А оскільки Інтернет – це світова інформаційна мережа, то вона може бути одним із засобів дистанційного навчання, тому що її дані допоможуть студентам (і викладачам) створити повну інформаційну картину з питань, що їх цікавлять.

Мережа Інтернет постійно розширює свої можливості, сервіси, розміщену з її допомогою інформацію, яка є значущою з точки зору освіти. Так, сучасні засоби телекомунікації, залучені майже в усі галузі освітньої діяльності, використовуються у процесі підготовки школярів і студентів, дають можливість появи нових форм освіти, без яких стає неможливим розв'язання постійно поновлюваного спектру завдань, що висуває сучасна освіта. Інтернет-навчання, як основа безперервної освіти, спрямовано на оволодіння студентами навичками самостійної освіти.

Інструментами спілкування та засобами організації дистанційного навчання є:

– електронна пошта – це стандартний сервіс Інтернету, що забезпечує передавання повідомлень, як у формі звичайних текстів, які в інших формах (програмах, графіці, звуках, відео) у відкритому чи зашифрованому вигляді. У системі освіти електронна пошта використовується для організації спілкування викладача й студента, а також студентів між собою;

– форум – найпоширеніша форма спілкування викладача й студентів у дистанційному навчанні. Кожний форум присвячений будь-якій проблемі або темі. Модератор форуму (мережевий викладач) реалізує дискусію чи обговорення, стимулюючи питаннями, повідомленнями, новою цікавою інформацією. Програмне забезпечення форумів дозволяє приєднати різні файли певного розміру. Кілька форумів можна об'єднати в один великий. Наприклад, під час роботи малої групи студентів над проектом, створюються форуми для кожної окремої групи з метою спілкування під час проведення дослідження над вирішенням поставленого для даної групи завдання, потім – обговорення загальної проблеми проекту усіма учасниками навчального процесу (веб-конференція);

– чат – спілкування користувачів мережі в режимі реального часу, засіб оперативного спілкування людей через Інтернет. Є кілька різновидів чатів: текстовий, голосовий, аудіовідеочат;

– відеоконференція – це конференція реального часу в on-line режимі. Вона проводиться у визначений день і в призначений час. Для якісного проведення відеоконференції, як і телеконференції, необхідна чітка підготовка: створення програм (цим займається мережевий викладач), своєчасна інформація на сайті і розсилка за списком (виконує педагог-куратор);

– блог – форма спілкування, яка нагадує форум, де право на публікацію належить одній особі чи групі людей. В Інтернет-курси з будь-якої навчальної дисципліни технології блогу можна використовувати під час навчання у колективі.

Технології Wi-Fi забезпечують можливість колективної роботи з документами, це енциклопедії колективного авторства. Як результат колективної творчої роботи можуть бути створені літописи, енциклопедії, оповідання, твори і т. ін.

Вище перераховані особисті якості студентів можна сформувати, використовуючи завдання, які мають бути націлені на перевірку ефективності та результативності самостійного вивчення студентами змістової частини предмету. Завдання мають бути складені так, щоб знання, які перевіряються, уміння і навички відповідали вимогам програми навчання. Завдання може складатися з кількох питань, вправ, задач, які бажано, щоб мали різний рівень складності. У такому випадку мережевий викладач і педагог-куратор отримують можливість надавати різним студентам різноманітні завдання (залежно від результатів попереднього тестування або навчання, швидкості виконання завдань школярами, особистих побажань і інтересів студентів та ін. факторів). Можливе варіювання кількості завдань, що надаються окремому студенту. Рекомендується розробка і залучення до програми дистанційного навчання кількох варіантів однотипних завдань для надання різним студентам. Використання таких підходів до складання завдань дозволить індивідуалізувати навчання. Як завдання студентам можна запропонувати: набір тестових завдань з вибором відповіді (або їх різновиди); похідні питання, на які студенти можуть давати будь-які відповіді, створюючи відповідні текстові чи інші електронні документи, що пересилаються для оцінювання викладачеві; завдання, виконання яких вимагає від студентів проектної діяльності; завдання для виконання в межах лабораторних чи практичних робіт; завдання, плани, сценарії і матеріали для проведення навчальних ігор, дискусій і т. ін.; теми для підсумкових курсових робіт.

Залежно від мети і тематики дистанційного навчання необхідно залучати й додаткові матеріали: глосарії, хрестоматії, перелік документів Інтернет-публікацій і літератури, можливі міжпредметні зв'язки з іншими дисциплінами навчання [2].

Особлива форма використання освітніх веб-технологій – організація проектної і дослідницької діяльності студентів, які мають можливість не тільки здійснювати пошук, відбір і аналіз інформації у глобальному масштабі, але і зіставляти власні результати з висновками й отриманими даними проектних робіт, виконаних іншими студентами, публікувати свої роботи на веб-серверах, брати участь в обговореннях, мережевих конференціях і форумах [1].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, дистанційне навчання – це вид освітніх послуг, що є однією з форм і способом організації навчання, яка базується на принципі самостійного навчання студента у інтерактивній взаємодії з викладачем та інтерактивним джерелом інформаційного ресурсу, у якому відображено всі компоненти навчального процесу в умовах реалізації засобів інформаційно-комп'ютерних технологій. Дистанційне навчання має характерні особливості та повинно відповідати принципам інтерактивності, стартових знань, індивідуалізації і педагогічної

доцільності використання засобів нових інформаційних технологій. У дистанційному навчанні змінюється роль і вимоги до викладачів. Викладачі дистанційних курсів повинні мати універсальну підготовку – володіти сучасними педагогічними та інформаційними технологіями, бути психологічно готовими до роботи зі студентами у новому навчально-пізнавальному середовищі, а також повинні володіти методами створення і підтримки навчального середовища, розробляти стратегії проведення взаємодії між учасниками навчального процесу, постійно підвищувати власну кваліфікацію.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі є подальше взаємопроникнення ідей інформаційних технологій та передових ідей і підходів у систему професійної освіти.

Використані джерела

1. Антонов Г. Дистанційне навчання: мода чи потреба? / Г. Антонов // Освіта України. – 2003. – 4 квітня (№ 25). – С. 10.
2. Технологія розробки дистанційного курсу: Навчальний посібник / [В. Ю. Биков, В. М. Кухаренко, Н. Г. Сиротенко, О. В. Рибалко, Ю. М. Богачков]; за ред. В. Ю. Бикова та В. М. Кухаренка. – К. : Міленіум, 2008. – 324 с.
3. Варзар Т. Дистанційна освіта в сучасній освітній діяльності / Т. Варзар // Українознавство. – 2005. – № 1. – С. 116-119.
4. Домрачев В. Г. Дистанционное обучение: возможности и перспективы / В. Г. Домрачев // Высшее образование. – 1994. – № 3. – С. 10-11.
5. Кремень В. Г. Освіта і наука України – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В. Г. Кремень – К. : Грамота, 2005. – 448 с.
6. Структура і принципи формування содержания профільного обучения на старшей ступени. / А. А. Кузнецов, А. А. Пинский, М. В. Рыжаков, Л. О. Филатова – М. : Минобразования РФ, РАО, 2003. – 198 с.
7. Олійник В. В. Наукові основи управління підвищенням кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти : [монографія] / В. В. Олійник. – К. : Міленіум, 2003. – 594 с.
8. Олійник В. В. Організація дистанційного навчання в післядипломній освіті: організаційно-педагогічне дослідження. / В. В. Олійник. – К. : ЦПППО, 2001. – 52 с.
9. Полат Е. С. Дистанционное обучение каким ему быть? [Электронный ресурс] / Е. С. Полат, А. Е. Петров. – Режим доступа : <http://distant.ioso.ru/library/publication/razvitie.htm>
10. Створення дидактичних матеріалів з дистанційної форми навчання: [інформ.-метод. зб.] / П. М. Таланчук, А. Г. Шевцов, В. Т. Бажан, В. М. Генба. – К. : Ун-т "Україна", 2001. – 48 с.

Torba Yu. I.

DISTANT LEARNING DEVELOPMENT IN PROFESSIONAL EDUCATION

In the article the pre-conditions and its advantages were considered, the tasks, aims, features and principles of a distant learning were given. There was proved the expediency of the distant learning development in professional education in Ukraine. The author pointed out that the educational process basis during distant learning is purposeful, interactive, asynchronous process of subjects' and objects' interaction and means of learning. Moreover the learning process is indifferent for their spatial arrange. The educational process takes place in a specific pedagogical system.

It was defined the peculiarities and advantages over other education forms but at the same time they impose certain specific requirements to both teacher and student, not making easier but sometimes increasing their labor costs.

It was indicated that the distant learning is a kind of educational services and is one of the forms and ways of education organization what is based on the principle of student's independent learning in interaction with teacher and interactive source of information resource in which were reflected all the learning process components in conditions of realization the information and computer technology means. The distant learning has particularities and should comply with the principles of interactiveness, start knowledge, individualization and pedagogical expediency of using the new information technologies means.

In the distant learning the role of teachers and requirements for them were changed. The distant courses teachers should have universal training – to have got modern pedagogical and information technologies, to be psychologically ready for work with students in new learning and cognitive environment.

Key words: *distant learning, information and communication technologies, Internet-learning, tutor, chat, web-technologies, e-mail, forum, blog.*

Стаття надійшла до редакції 10.11.2015 р.